

УЛОГА И ЗНАЧАЈ ШКОЛСКОГ СПОРТА У ПРОЦЕСУ ВАСПИТАЊА МЛАДИХ

Небојша Ранђеловић, Звездан Савић

Универзитет у Нишу, Факултет спорта и физичког васпитања
nesarandjeli2013@gmail.com

Апстракт

У данашњем савременом друштву, које карактеришу процеси технолошких, политичких и економских промена, непосредно се постављају захтеви друштвеним системима и институцијама. Једна од њих је и школа и физичко васпитање као васпитно-образовно подручје у њој. Школско физичко васпитање и школски спорт међусобно су повезани сложеним везама и међусобно се допуњују у остварењу заједничких циљева. Физичка активност посредством плански осмишљених садржаја и модела у оквиру школског спорта представља средство за постизање васпитних и здравствених циљева. Они данас заједно заузимају значајно место у систему основног и средњошколског васпитања и образовања младих нараштаја у Србији. Школски спорт данас има вишеструки значај и може се посматрати са више аспеката. У једном од својих аспеката школски спорт нуди могућност да помоћу њега реализује и процес васпитања младих. Процес васпитања представља основу ширем процесу образовања. Физичко васпитање у школама омогућава ученицима да стекну физичко образовање, формирају позитивне ставове према физичкој активности и спорту, док им бављење школским спортом омогућава да се кроз школска такмичења различитог нивоа унапреде моторичке способности, остваре одређени резултати и створи основа за прелаз ка регистрованом спорту. Главни задатак школског спорта је васпитно-образовно и здравствено деловање на појединца путем програмираног и организованог школског такмичења и надметања. Мишљења смо да на школски спорт треба гледати као на део целовитог васпитно-образовног система, у коме се, између осталог, учи зашто и како вежбати. Да би школа, као друштвена институција, и школски спорт, као део ње, васпитно деловали у савременом демократском духу, она најпре осигурава могућност избора школе која изводи програме школског спорта као једну од демократских вредности школе.

Кључне речи: физичко васпитање, школски спорт, васпитање, хуманизација, значај.

THE ROLE AND IMPORTANCE OF SCHOOL SPORT IN EDUCATING THE YOUNG

Abstract

School sport and physical education are mutually linked through numerous and complex ties and complement one another in the realization of a common goal – the preservation and improvement of health through a harmonious development of the personality with the help of physical activity and exercise. Physical education enables students to acquire a physical education and to form positive attitudes towards physical activity and sport, while taking part in school sport enables them to improve their motor skills through competing at different levels, and can represent a transition towards a more active involvement in sport via sports clubs and by taking part in official sports. However, official sport has in some of its manifestations obtained a completed different form. The principles of humanity have today been marginalized within it. This is reflected in sports education as a part of school sport and leads the sport education process to irreconcilable antagonism (oppositions) which is a consequence of fanatic, political and commercialized sport.

School sport or sports in schools are terms which are quite often used synonymously, and are meant to reflect the same concept. At first glance they may seem to be interchangeable, since they both contain the word school. However, they are two different terminological determinants, two closely related yet different concepts. In this paper we will, among other things, indicate the difference between these two concepts in terms of their respective senses, and the possible implications of them being used interchangeably.

Key words: physical education, school sport, education, humanization, importance.

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Бављење физичком активношћу и спортом представља фундаментално људско право за све, као и суштински елеменат целоживотног образовања у целокупном образовном систему (*International Charter of Physical Education and Sport*, 1978). Резолуција Европског парламента о развоју и спорту наглашава значајне образовне и социјалне функције спорта и његов значај за физички развој појединаца (*Resolution on Development and Sport*, 2005).

Спорт је, као што знамо, присутан у школи кроз програмске садржаје физичког васпитања и у оквиру система школског спорта, те као такав има своје место, задатке и улогу у васпитно-образовном систему у форми школског спорта, а у оквиру физичког васпитања. Физичко васпитање представља основу школског спорта (*Andrews*, 1999).

Школски спорт је сублимимирани облик физичке културе за који је посебно карактеристичан развојни подстицај за ученике ранијих узраста, јер се он у највећој мери остварује у институцијама система образовања и васпитања, почевши од предшколских установа, преко средње школе, па све до високошколских институција. Од пр-

вих извора о постојању школе („Schule”), према којима је школа појам којим се заједно означава и место и време за учење, рад, физичку активност, физичко вежбање, надметање, школом као феноменом старог века бавили су се и усавршавали је у сваком погледу старогрчки филозофи Платон и Аристотел, повезујући је притом са промовисањем знања и физичких способности кроз различите форме спортског такмичења.

Школа је и данас незаобилазна установа у којој се стичу знања и формира личност ученика преко изабраних, научно проверених и дидактичких садржаја. Школа је посебно организована институција чији је основни задатак остваривање циљева и задатака васпитања и образовања (*Педагошки лексикон*, стр. 567). Школски спорт је активност која сублимира ученичке афинитете – интелектуалне и емоционалне доживљаје који прожимају сваку спортску активност. За разлику од спорта који се одвија изван школе, школски спорт је значајно сколаризован, систематски и целисходно организован процес развијања моторичких вештина, знања, и вредности, убеђења, хуманости, јачања здравља и развоја психофизичких снага и способности васпитаника и подизања нивоа психофизичког расположења код младих вежбача.

Школски спорт не доноси само афективне и пожељне моторичке користи потенцијалном будућем спортисти (почетнику) већ има и много шири смисао и значење, утолико пре што спортски садржаји пружају богатство могућности за задовољење ученичких интересовања, образовних потреба и васпитних вредности. Различите форме школског спорта и такмичарска остварења доприносе колико подстицању и развоју физичког савршенства толико и подстицању сазнајних и осећајних потенцијала индивидуе. На тој основи лако се може разумети међусобна упућеност и прожимање физичког, интелектуалног, друштвено-моралног, естетског и радно-техничког васпитања (Савић, 2014, стр. 58).

Када се размишља о школском спорту, мора се имати у виду следећа чињеница: како је он посебан сегмент спорта, истовремено је својим природним одређењем и спона између два значајна подручја физичке културе (физичког васпитања и спорта). Садржи карактеристике (или би то требало да је тако) оба подручја, с тим што приоритет имају карактеристике физичког васпитања.

Школски спорт је део васпитно-образовног процеса. Рад у секцијама, који се приближава спортском тренажном процесу – али то није, школска такмичења која поштују основна спортска правила – али не морају, постигнути спортски резултати – који нису циљ, већ средство – све су то значајне одреднице школског спорта, који припада школи и едукативном процесу (Живановић, Ранђеловић, Станковић и Павловић, 2010).

Физичко васпитање као васпитно-образовно подручје и школски спорт као један од сегмената физичког васпитања и прелазни облик између физичког васпитања и спорта међусобно су повезани многоструким и сложеним везама и међусобно се допуњују у остварењу заједничког циља – очувању и унапређењу здравља кроз складан развој личности помоћу физичке активности и вежбања. Физичко васпитање омогућује ученицима да стекну физичко образовање, формирају позитивне ставове према физичкој активности и спорту, док бављење школским спортом омогућава да се кроз такмичења различитог нивоа унапреде моторичке способности и може да представља подстицај за прелаз ка активном бављењу спортом у спортским клубовима у оквиру регистрованог спорта. Врхунски спортисти представљају узоре и инспирацију за појединце који се опредељују за бављење спортом видећи у томе могућност за исказивање сопствених позитивних вредности. Закон о спорту то подржава истичући да „бављење спортом мора бити хумано, слободно и добровољно, здраво и безбедно, у складу са природном средином и друштвеним окружењем, фер, толерантно, етички прихватљиво, одговорно, независно од злоупотреба и циљева који су супротни спортском духу и доступно свим грађанима под једнаким условима, без обзира на узраст, ниво физичких способности, степен евентуалне инвалидности, пол и друго лично својство” (*Закон о спорту*, члан 4). Међутим, регистровани спорт је у неким својим испољавањима добио облике потпуно другачије од овога. Принципи хуманости су данас у њему потиснути у задњи план. Ово има свој одраз у спортском васпитању у оквиру школског спорта и доводи спортски васпитни процес до неразрешивих антагонизама (супротности) који су последица фанатичног, политичког и комерцијализованог спорта.

Сваки човек треба да буде васпитан тако да буде усмерен на добар и користан развој, позитивно коришћење спорта. То је повезано са проблемом моралне одговорности, „моралне свести” сваког ко је укључен у сферу спорта као спортиста, тренер, лекар, организатор, политичар. Ово је данас важан задатак педагогије спорта. Такво васпитање усмерено на реализацију истинских хуманистичких вредности остаје прва и последња „хуманистичка нада” регистрованог спорта (*Woloszyn, 1994*). Физичко васпитање и школски спорт (као прелазни облик између физичког васпитања и спорта) могу да допринесу остварењу ових хуманистичких вредности њиховим промовисањем и истицањем у први план у оквиру свих програмских садржаја преко којих се реализују.

МЕТОДЕ РАДА

Циљ рада је указивање на значај прављења разлике између појмова *школски спорт* и *спорт у школи*, који се најчешће поистовећују, тј. продубљивање знања и свесности о хуманистичкој вредности школског спорта у условима савременог начина живота и рада и штетности имплементације карактеристика регистрованог спорта у физичко васпитање и нарочито школски спорт, као прелазни облик између физичког васпитања и спорта.

У истраживању ће бити примењени теоријска анализа, генерализација и компарација. То значи да ће се приликом остваривања постављеног циља анализирати литература која разматра елементе који су у вези са постављеним циљем и даје објашњења која на одређени начин могу да разреше дилему која се појављује у вези са овим појмовима.

РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

Савремена школа у Србији је друштвена установа од великог значаја и треба да репродукује вредности друштва путем преношења знања, уверења и вредности. Са педагошког становишта, она је институционализована форма васпитања, а са социолошког, школа је друштвена установа или институција друштва (Ivković, 2004). Као таква, она треба да доприноси усвајању и промовисању позитивних друштвених вредности и спречавању и елиминисању негативних које могу да буду присутне у друштву, али не би требало да нађу место и у васпитно-образовном систему. То је, између осталог, присутно и у циљевима физичког васпитања и школског спорта. *Циљ физичког васпитања* проистиче из саме суштине физичког васпитања, а то значи да различитим формама физичког вежбања доприноси развоју комплетне личности ученика. Наравно, развој моторичких способности ученика и њихово коришћење у свакодневном животу су на првом месту (Живановић, Ранђеловић, Станковић и Павловић, 2010, стр. 155). Овај циљ проистиче из циља општег васпитања (Трнавац, 1998, стр. 31). Школски спорт има сасвим јасне циљеве и задатке који произлазе из циља и задатака физичког васпитања. А они недвосмислено говоре о тежњи за стварањем једне свестрано (интегрално) васпитане и образоване личности уз помоћ физичке активности и вежбања (Живановић, Ранђеловић, Станковић и Павловић, 2010, стр. 246). Отуда произлази да негативности које „кресе” спорт морају енергично да се одстране из школе; или, ако је то лакше, одстранити спорт из школе, што би било много трагичније.

Питања као што су наредна, сасвим јасно, траже одговоре:

Да ли наставник може и сме да се понаша као тренер у неком (било ком) спортском клубу?

Да ли сме да без гриже савести и некажњено, користећи се познатим негативностима у спорту, тежи успеху и личној афирмацији?

Да ли сме да запостави рад са већином ученика и усмери пажњу малој, изабраној групи дечака и девојчица, који се, најчешће, већ баве неким спортом?

Они су декларативно присутни, знани и познати, али пракса говори супротно. Чак и савез(и) педагога физичке културе афирмишу таква настојања: многобројна признања која се додељују, искључиво вреднују постигнуте резултате са школским спортским екипама на градским такмичењима и разним „олимпијадама”.

Да су те школске екипе плод осмишљеног рада са свим ученицима у школи и да израстају из једног осмишљеног и у пракси присутног система физичког васпитања, онда би то било за похвалу. Али, пошто су оне вештачка творевина и надградња без темеља и зидова, сасвим је јасно да не одговарају захтевима савременог концепта физичког васпитања.

Већина наставника се прилагођава овим, већ устаљеним нормама понашања. Линија мањег отпора је прихваћена, јер не само да је лакша већ, сасвим сигурно, доноси и одговарајућа признања стручних, еснафских и друштвених организација. Пехари и дипломе лепе разне, а врло често директорске канцеларије, што би вероватно требало да укаже на добар рад наставника физичког васпитања у школи, па и саме школе.

Функција наставника физичког васпитања је другачија. Она мора у првом реду да се огледа у прихватању оних модела телесног вежбања који не садрже никакве негативности јер стручни и педагошки рад не могу да се заснивају на негативним вредностима (Живановић, Рањеловић, Станковић и Павловић, 2010).

Школски спорт или спорт у школи су термини који се, врло често, употребљавају као синоними, који треба да одразе један исти појам. На први поглед они то и јесу, јер у свом називу садрже реч *школа*. Међутим, то су два различита термиолошка одређења, два блиска, али ипак различита појма.

Зашто је потребно правити разлику између ових назива? И због чега?

Пре него што се дају ближа разјашњења по овом питању, мора се најпре назначити подела физичке културе као целине и струке која обједињује све активности на плану физичког вежбања и унапређења (психо)физичких способности. Подела на којој се заснива ово разматрање рашчлањује физичку културу на три главна подручја – физичко васпитање, спорт и рекреацију. Спорт као најшире подручје се дели на школски спорт, регистровани спорт и рекреативни спорт. Регистровани спорт се даље дели на: аматерски, врхунски и професионални. Сва ова подручја, иако су целина за себе, веома су повезана међу собом. Физичко васпитање, које у основи свог развоја

има едукацију, повезано је и са спортом, где можемо да говоримо о школском спорту или спортском васпитању; у вези са рекреацијом истичу се васпитно-образовни ефекти, односно знања о потреби телесног вежбања и знања за коришћење телесног кретања – вежбања у слободно време. Знањима о правилном држању тела и утицају разних штетних фактора на развој тела физичко васпитање поклања посебну пажњу корективној гимнастици, која има све израженији приступ у раду са млађим узрастом ученика и у чијој основи је корекција. Спорт је подручје физичке културе у чијој основи је агонистика, такмичење. Иако се развија засебно, и спорт је у тесној вези са осталим подручјима. О повезаности са физичким васпитањем већ је било говора, а када је у питању веза са рекреацијом, онда се говори о рекреативном спорту или о „спорту за све”, који је у свету веома популаран. Рекреација је подручје које је сада у великом замаху. Убрзаним темпом се развија у читавом свету јер се данас све више јавља проблем овладавања добрима људских физичких активности и коришћења све дуже доколице. О везама са физичким васпитањем и спортом је било речи. Сва ова подручја, о којима је било речи, тако су међу собом повезана да је врло често тешко направити јасну границу између њих (Живановић, Ранђеловић, Станковић и Павловић, 2010, стр. 23).

Спознаја хуманистичког потенцијала спорта, позитивни резултати његовог широког присуства у животу људи рађају у друштву преувеличану представу о његовој улози у трансформацији човека и друштва у целини у нове и савршеније форме. Оваква представа створена је у време када спорт није био професионализован, већ искључиво аматерски. У то време сматрано је да ће „пријатељско расположење учесника такмичења, некористољубивост надметања и племенита правила у све већој мери одређивати спортске односе, и да ће се ширити као општељудске вредности и норме понашања. Спортска победа и њен творац – рекордер, прихватани су као национални симболи и чинило се да они у најчистијем виду отелотворују моралне вредности патриотизма, верности и части. Остајало је да се те вредности прикалеме масовној свести, оријентисаној на спорт, укоренити их средствима васпитања. На тај начин, претпостављало се, биће решени многи проблеми социјалног, етичког и естетског плана”¹ (Сараф, 1997, стр. 10). И у данашње време велики број оних који непосредно раде у сфери спорта и живе од њега налазе се на том становишту да бављење спортом само по себи даје могућност не само да се повећа ниво физичке припремљености и спортског мајсторства него и да се сачува и унапреди здравље, да се формира култура моралног понашања.

¹ Превод аутора.

Ово становиште заступају и аутори концепције о „спортизацији” физичког васпитања (Стољаров, 2006, стр. 43) који сматрају да је на основи високе спортске активности деце могуће превазићи данас насталу проблематичну ситуацију по питању очувања здравља, физичке припремљености, али и различитим облицима девијантног понашања. Они који заступају ово становиште узимају у обзир само позитивне стране бављења спортом, не узимају се у обзир утицаји могућих и реално постојећих негативних појава повезаних са утицајем спортског супарништва и комерцијализације спорта на личност и социјалне односе. У складу са тим, основна пажња је усмерена на то да се што већи број деце укључи у активно бављење спортом, а не на то какав спорт треба да буде и шта треба да се уради да би он максимално допринесио очувању здравља и унапређењу психофизичких способности долазећих генерација.

Са циљем да се разјасни утицај активног бављења спортом, спортских такмичења на морално понашање деце и омладине, спроведена су различита социолошка истраживања у односу на различите спортове. Сва ова истраживања која подробно наводи Стољаров (Стољаров, 2006, стр. 61) имају један заједнички закључак: активно и редовно бављење регистрованим спортом не повећава, већ снижава тежњу за моралним понашањем у спортском супарништву. Они који не учествују редовно у спортским такмичењима испољавају много више жеље за очувањем кодекса поштене игре и надметања него стални учесници такмичења. При томе, показују истраживања, смањење тежње ка моралним вредностима постаје карактеристично не само за професионалне спортисте сениоре већ и за сасвим младе спортисте. Све већи број људи (међу њима и деце) спорт привлачи не као сфера за испољавање моралности, културе, хуманог односа једних према другима, као средство хармоничног развоја личности, већ пре свега због тога што у њему може да се заради новац, да се стекну друге материјалне вредности, слава, да се оствари друштвени престиж. Оваква оријентација се повећава сагласно повећању комерцијализације спорта и присутна је не само у регистрованом већ донекле (али ипак знатно мање) и у рекреативном спорту (Стољаров, 2006).

Спорт је данас засебно подручје физичке културе у чијој основи је агонистика, односно надметање, такмичење, али и воља као основна психолошка карактеристика сваког појединца или као збирна карактеристика једне групе, екипе (Живановић, Ранђеловић, Станковић и Павловић, 2010). Такмичење је важан елемент живота људи у савременом друштву. Оно се испољава пре свега као борба за надмоћ између две или неколико супротстављених страна – између људи, или између човека и неких природних појава. Резултати такве „борбе за надмоћ” у одређеној мери и при одређеним условима омогућавају да се упоређују, пореде вредности супротстављених страна,

да се процењују по одређеним показатељима. Главна карактеристика спорта је такмичење, супарништво. Где су границе (и како их препознати) између пријатељског (спортског) такмичења и слепог супарништва које побуђује непријатељство према противнику, непоштење и чак фанатизам, тежњу ка необузданој агresiји, раздражљивост, окривљивање других за лош резултат?

Формирање морално-вољних карактеристика личности могуће је остварити у оквиру физичког васпитања и школског спорта. Могуће је јер се правилно одабраним и реализованим физичким вежбањем ученик као личност, сопственим напором и хтењем, учи врлинама које ће га красити у животу.

Школски спорт не треба посматрати изоловано од физичког и здравственог васпитања, које се теоријски и епистемолошки повезује са интелектуалним, моралним и естетским васпитањем. Педагошки оквири школског спорта сежу у најтананије васпитне процесе, који кореспондирају са холистичком оријентацијом у морализовању личности спортиста. Морална свест и морална савест богате се посредством игара, спортским правилима и моралним начелима спортиста оличених у истини, правди, добротинству и очуваног гесла с наших простора: Чувати себе од других (јунаштво) и чувати друге од себе (чојство) (Савић, 2014, стр. 59).

Васпитање воље и свесне дисциплине један је од најважнијих задатака јер без њих нема здравог и стваралачког живота. Недовољно изражена воља води у лењост, а о лењости су још стари Римљани рекли да је мати свих порока. Васпитање ових основних човекових карактеристика неопходно је вршити без присиле и омогућити човеку да се, знањем о потреби, свесно укључи у такве процесе физичког вежбања који ће омогућити развој ових карактеристика. Редовно вежбати, али вежбати и онолико колико је потребно (трчати баш 800 или 1500 м) тражи, али и развија вољу, карактер и свесну дисциплину, који су у основи сваког напредовања. Човек је друштвено биће и због тога треба да се навикава на дисциплинован и свестан однос према колективу. Ово је могуће остварити само путем интереса, који појединца везује за одговарајући колектив. Уколико не постоји одговарајући интерес, неопходно га је изградити.

Правилан однос према туђој својини неопходан је јер материјална добра којима располаже школа или клуб користи и користиће више људи, више генерација. Због тога се према тим добрима треба односити као да су сопствена.

Током физичког вежбања треба развијати интерес за лепо – у човеку и средини која га окружује. Лепо тело, лепи и складни покрети, лепа (спортска) гардероба, лепи објекти и реквизити у основи су човекових потреба јер човек има потребу за лепим, што је у основи естетске културе.

Поред овога, човека треба васпитавати да у физичком вежбању налази разоноду. Много је пријатније и здравије разоноду потражити у шетњи или трчању по свежем ваздуху неголи то чинити (тражити) у загушљивим и задимљеним (кафанским) просторијама, односно у алкохолу, дувану или дроги.

Развијање дружељубља и човекољубља неопходно је за правилно (само)одређење човека у друштву. Правилним физичким вежбањем то је могуће постићи. Дружењима и заједничким, врло често спортским, физичким вежбањем и спортским надметањем, упознаје се земља, нови људи, рађају се нова пријатељства. Већину ових вредности може да понуди и обезбеди школски спорт кроз концепцију школских такмичења и припрема за њих (Живановић, Ранђеловић, Станковић и Павловић, 2010).

У склопу тежње за формирањем одговарајућих морално-вољних карактеристика личности у концепцији физичког васпитања, па самим тим и школског спорта, који је његова надоградња, налази се и идеја за развојем и формирањем целовитог, хармоничног развоја личности (или интегралног развоја особина личности како се то представља у новијим педагошко-психолошким тумачењима).

Под целовитим, хармоничним развојем личности најчешће се подразумева хармонија телесног (физичког) и духовног (моралног) у човеку. Идеја целовитог развоја личности је вероватно одувек била присутна у култури разних народа и у различитим епохама.

Старогрчки филозофи су формирали идеал који је подразумевао хармонију тела и душе, спој спољашњих вредности са унутрашњим, духовним, моралним квалитетима (вредностима). Овај идеал је повезан са платоновском и аристотеловском тријадом: музика, филозофија и гимнастика. Они су се сматрали фундаменталним елементима који су у себи садржали све аспекте људског постојања – чулни (осећајни), спознајни и психолошки. Столаров (2006) наводи да је Платон писао: „Ако се човек бави само гимнастиком, он постаје груб, жесток и дивал; његова душа, ако би у њој било неке радозналости, не имајући прилику за учење и истраживање било каквог предмета, не бавећи се речју, ни музиком, постаје слаба, gluva и слепа”. Идеја хармоније телесног и духовно-моралног начела у човеку нашла је одраз у пракси образовања и васпитања у антици. Сведочанство усмерености тадашњег васпитања ка оваквој идеји, тежњи да се хармонично обједине савршено владање телом, умење владања собом, очување правила поштења је чињеница да су гимназије (гимназионе) у древној Атини водили људи које су звали „софронисти”, тј. „они који брину о добром владању” (Быховская, 1998, стр. 9, 11). О хармоничном развоју личности писао је и Кант, који је сматрао да духовно и телесно треба да буду избалансирани. Фурије је писао о неопходности хармоничног васпитања, а Спенсер о умном, моралном и физичком васпитању. У двадесе-

том веку појавио се нови филозофски правац који је добио назив „холизам”, у оквиру кога је човек разматран као целовита личност, спој унутрашњег и спољашњег (Столяров, 2006, стр. 28–29). Оваква идеја је чак уграђена и у Олимпијску повељу обновљених олимпијских игара. У њој се олимпизам тумачи као филозофија живота која „обједињује у избалансирану целину врлине тела, воље и разума” (Olympic Charter, 2015).

Савремени регистровани спорт и спортска активност, међутим, све више се удаљавају од ове идеје и заправо онемогућавају формирање и развој моралних и духовних квалитета. Ово је повезано са комерцијализацијом спорта и тежњом спортиста да по сваку цену (чак и по цену сопственог здравља) остваре победу, да демонстрирају своју надмоћ над противником, да освоје вредне награде, да добију друге са победом повезане материјалне вредности, да стекну славу и друго.

Суштински недостаци организације такмичења и супарништва у савременом спорту су:

- Доприноси једностраном (у највећем броју спортова) развоју спортиста;
- Омогућава испољавање разних негативних појава (насиља, употребе стимулативних средстава, национализма и расизма и др.);
- Доводи до формирања негативних карактеристика личности (егоизам, агресивност, завист и др.).

Овакве појаве никако не смеју да се нађу у физичком васпитању и школском спорту јер оне никако нису спојиве са њиховим главним циљем – задовољење потребе за кретањем и формирање свестрано развијене личности путем физичке активности и вежбања (*Pravilnik o nastavnom planu za prvi, drugi, treći i četvrti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja i nastavnom programu za treći razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja*).

Када се размишља о школском спорту, мора се имати у виду следећа чињеница: како је он, између осталог, посебан сегмент спорта, истовремено је својим природним одређењем и спона између два значајна подручја физичке културе – физичког васпитања и спорта. Садржи карактеристике (или би то требало да је тако) оба подручја, с тим што приоритет имају карактеристике физичког васпитања. Иако је ово знана истина, третман школског спорта је такав да стално покреће на размишљање и нову упитаност. Та упитаност је важна, тражи прецизну формулацију, али и могућа решења.

ЗАКЉУЧАК

Школа као васпитно-образовна институција у први план истиче своју образовну димензију. Она истовремено образује и васпитава, припрема за живот и младе људе учи основним хуманим вредностима живота. Због тога је недопустиво да у таквој институцији постоји спорт са својим негативним карактеристикама, нарочито то није добро у овим немирним временима када мора да се размишља и о политичким, социјалним и економским аспектима спорта јер, ако се каже *спорт у школи*, то значи да је реч о присутности спорта у школи, са свим својим позитивним, али и *негативним карактеристикама* које су претходно наведене. А ово друго нико не жели, осим оних којима су потребни искључиво резултати.

Дилема, наставник или тренер присутна у једном делу струке, а нарочито у школској пракси наметнута је дилема струци и школи, јер су се, и једна и друга, утопиле у тзв. спортски тренд живљења и развоја. У школи се, са једне стране, брине о (спортском) резултату, јер се преко њега најлакше и најбрже стиже до друштвених признања и награда, а у струци се, са друге стране, размишља о томе да ли наставник треба да се брине о васпитању деце или о њиховим спортским дometима (иза којих стоји тренажни процес). Функција физичког васпитања и школског спорта огледа се у прихватању оних модела телесног вежбања који не садрже никакве негативности. Неопходно је да се спречи да све негативности које „кресе” савремени регистровани спорт заживе у физичком васпитању, нарочито у школском спорту, а ако се појаве, требало би енергично да се одстране из њега. Да би школски спорт испунио овакве захтеве, он мора да:

- омогући сваком ученику да се ангажује и вежба онолико колико може и колико жели без обзира на његове могуће такмичарске домете;
- промовише учешће у спортским активностима и такмичењима, али не и резултате самих такмичења;
- буде усмерен на формирање потребе за редовним бављењем физичким вежбањем и спортом;
- подстиче и истиче коректан и фер однос учесника у спорту;
- створи такво окружење да бављење њиме представља забавно, пријатно искуство које укључује игру, дружење, узајамно помагање, као и учење и напредовање у складу са могућностима
- формира трајно интересовање за бављење спортом.

Главно питање савремене педагогије спорта као научне дисциплине, као и физичког васпитања и спорта као подручја физичке културе јесте како је могуће вратити славу хуманистичке вредности спорта и како му вратити позитивну васпитну вредност. Да би се то

остварило, потребно је постепено се враћати „коренима”, тј. његовим фундаменталним принципима. Ти принципи морају да имају као примарни циљ хуманистичку, васпитну вредност која је већ помену-та. Управо се у искварености принципа, до кога је дошло током вре-мена, налази главни узрок њихове штетности за савремени спорт, па стога они и савремене карактеристике регистрованог спорта никако не би смели да се нађу у физичком васпитању и школском спорту.

Школе као васпитно-образовне установе требало би да имају оптимални програм са циљем да се што је могуће већи број деце укључи у систем организованог физичког васпитања, односно у систем ванчасовних активности физичког вежбања са елементима спорта (али без његових негативних карактеристика) као саставног дела укупног васпитно-образовног процеса. Спортско васпитање школске деце требало би да буде интересна делатност где се деца добровољно укључују у спортске програме у оквиру школских друштава за физичко вежбање. Најбоље би било да је дете физички активно сваки дан, што се реално може постићи добром организацијом таквих школских друштава. Зато би у свим школама требало активирати таква школска друштва у којима ће се кроз ванчасовне физичког вежбања укључити што је могуће већи број ученика, а у склопу тих друштава организовати и рад школских спортских клубова у којима би доминирале позитивне вредности спортова, где у првом плану не би био резултат, већ игра и доказивање. Ово нажалост у највећој мери зависи од постављених циљева, њихове реализације, али и стандарда једног друштва. Код нас су циљеви углавном добро постављени, али нам стандард и општа друштвена атмосфера (усмерена на комерцијализацију свега) не дозвољава да их у потпуности реализујемо.

ЛИТЕРАТУРА

- Andrews, J. C. (1999) From school sport to sporting excellence: respecting the rights of minors. *Facta Universitatis: Series: Physical Education*, 1(6), (pg. 59–69).
- Быховская, И. М. (1998). Идея гармонии как ценности олимпизма [The Idea of Harmony as a Value of Olympianism]. *Олимпийское и международное спортивное движение: история, теория, практика: межвуз. сб. науч. материалов*, Воронеж, С. 6–13.
- Живановић, Н., Ранђеловић, Н., Станковић, В., и Павловић, П. (2010). *Теорија физичке културе* [The Theory of Physical Education]. Ниш: Факултет спорта и физичког васпитања и Панотикум Ниш.
- Zakon o sportu* [Law on Sports, Official Gazette of the Republic of Serbia article 24/2011 and 99/2011]. Službeni glasnik RS (čl. 4 24/2011 i 99/2011).
- International Charter of Physical Education and Sport*. (1978) Paris: UNESCO.
- Ivković, M. (2004). *Sociologija obrazovanja* [The Sociology of Education]. Vranje: Učiteljski fakultet u Vranju.
- Olympic Charter, In force as from 2 August 2015, International Olympic Committee – September 2015, , Lausanne, Switzerland

- Педагошки лексикон* (1996). Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Pravilnik o nastavnom planu za prvi, drugi, treći i četvrti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja i nastavnom programu za treći razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja* [Ordinance on the Curriculum for the First, Second, Third and Fourth Grade of Primary Education and the Ssyllabus for the Third Grade of Primary Education. Education Gazette RS, No. 1/2005, 15/2006, 2/2008, 2/2010, 7/2010, 3/2011 – and other ordinances, 7/2011 – and other ordinances and 1/2013.], („Sl. glasnik RS – Prosvetni glasnik”, br. 1/2005, 15/2006, 2/2008, 2/2010, 7/2010, 3/2011 – dr. pravilnik, 7/2011 – dr. pravilnik i 1/2013)
- Савић, З. (2016). *Историја физичке културе [A History of Physical Eeducation]*. Ниш: Факултет спорта и физичког васпитања.
- Савић, З. (2014). *Основе школског спорта [The Basics of School Sport]*, Ниш: Факултет спорта и физичког васпитања.
- Сараф М.Ј. (1997). Спорт в културе XX века (становление и тенденции развития) [Sport in the Culture of the XX Century (Formation and Development Trends)] // *Теорија и практика физической културе*, , № 7, с. 5–12.
- Сараф М. Ј., Столяров В.И. (1984). *Введение в эстетику спорта [An Introduction to the Aesthetics of Ssport]*. – М.: ФиС. – с. 73
- Столяров, В. И. (2006). *Спартианская социально-педагогическая технология оздоровления, рекреации и целостного развития личности [The Spartan Social-pedagogical Technique of Recuperation, Recreation and Development of the Whole Personality]: Пособие для педагогов учреждений социальной защиты населения и организаторов досуга детей и молодежи. М.: АНО „Центр развития спартианской культуры”*.
- Трнавац, Н. Ђорђевић, Ј. (1998). *Педагогија. [Pedagogy]* Београд: Научна књига.
- Woloszyn, S. (1994) Let’s Save Humanistic Sports Values. *Sports and Education. Almanack*, (pg. 63–68).

THE ROLE AND IMPORTANCE OF SCHOOL SPORT IN EDUCATING THE YOUNG

Nebojša Randjelović, Zvezdan Savić
University of Niš, Faculty of Sport and Physical Education

Summary

Taking part in physical activity and sport represents a fundamental human right, available to everyone, and an essential element of one's lifelong education within the entire system of education. Physical education represents the basics of school sport. School sport has clearly defined goals and tasks which stem from the goals and tasks of physical education. They unequivocally indicate the desire to create a broadly educated and well brought-up individual through the help of physical activity and exercise. School today is an unavoidable institution in which one acquires knowledge and where the personality of the students is shaped using selected, scientifically evaluated and didactic content. School sport is an activity which sublimates the students' affinities – both intellectual and emotional experiences which permeate every sports activity. Various forms of school sport and competitive success contribute both to the encouragement and development of physical perfection, as the encouragement of knowledge and emotional potential of an individual. Thus it is easy to understand the mutual connection and

intertwining between physical, intellectual, socially-moral, esthetic and work-technical education. When one considers school sport, they must bear in mind the following fact: it is a special segment of sport, which at the same time through its natural determination is a connection between two significant fields of physical education (physical education and sport). It contains the characteristics (or should) of both fields, while priority is given to the characteristics of physical education. In a word, school sport should be treated as a part of the education system, in which, among other things, we learn how and why to exercise. School sport and physical education are mutually linked through numerous and complex ties and complement one another in the realization of a common goal – the preservation and improvement of health through a harmonious development of the personality with the help of physical activity and exercise. Physical education enables students to acquire a physical education and to form positive attitudes towards physical activity and sport, while taking part in school sport enables them to improve their motor skills through competing at different levels, and can represent a transition towards a more active involvement in sport via sports clubs and by taking part in official sports. However, official sport has in some of its manifestations obtained a completed different form. The principles of humanity have today been marginalized within it. This is reflected in sports education as a part of school sport and leads the sport education process to irreconcilable antagonism (oppositions) which is a consequence of fanatic, political and commercialized sport. Each individual should be brought up to be focused on good and useful development, and the positive use of sport. This is connected to the problem of moral responsibility, the “moral awareness” of everyone who is involved in the field of sport as an athlete, coach, doctor, organizer, or politician. Today this is an important task of the pedagogy of sport. Such education is focused on the realization of true humanist values and remains the first and last “humanist hope” of official sport.